

İnsan Hakları Derneği (İHD) Dokümantasyon Merkezi 2024 YILI İNSAN HAKLARI İHLALLERİ RAPORU¹

Türkiye, 2024 yılını da fiili bir Olağanüstü Hal (OHAL) rejimi altında geçirdi. 2016 yılının Temmuz ayında ilan edilen, iki yılın sonunda resmi olarak kaldırılrsa da yasal/idari düzenleme ve keyfi/fiili uygulamalarla varlığını sürdüren bu OHAL rejimi, Türkiye'yi ağır siyasal, ekonomik ve sosyal sorunlarla karşı karşıya bırakmaya devam ediyor.

Bu kriz hali, başta yaşam hakkı olmak üzere pek çok temel hakkın ihlaline yol açıyor. Barışçıl gösteriler kolluk müdahalesiyle işkence ve kötü muamelenin sokakta meşrulaştırılmasının aracına dönüştürülüyor; insanlar sosyal medyada ya da sokak röportajında kullandıkları ifadeler nedeniyle yargılanıyor; muhalif siyasetçiler, seçilmiş milletvekili ve belediye başkanları keyfi biçimde tutuklanıyor; belediyelere kayyumlar atanarak seçmen iradesi yok sayılıyor.

Ağırlaşan ekonomik kriz çalışma ortamlarını daha güvencesiz hale getirirken, ağır sömürü koşulları iş cinayetlerinin hız kesmeden devam etmesine yol açıyor. İktidarın kadınların ve LGBTİ+'ların haklarının karşısına "aile"yi dikmesine paralel bir biçimde kadın cinayetleri ve LGBTİ+'ları hedef alan saldırılar hız kazanıyor.

İHD, kurulduğu günden beri barış hakkını temel bir insan hakkı olarak savunagelmiştir. Coğrafyamızda Kürt meselesinin çözümünde ret, inkar ve güvenlikçi politikaların sürdürülmesinin yol açtığı şiddet ve çatışmalarla geçen 40 yılda ciddi ve ağır insan hakları ihlalleri yaşanmıştır. Her ne kadar son aylarında çözüm ve barış umudu doğmuş olsa da 2024 yılı, Kürt meselesinin yine "güvenlik" parantezi içinde tartışıldığı, Türkiye içinde ve dışında süren askeri operasyonlarda ve çatışmalarda çok sayıda kişinin hayatını kaybettiği ve yaralandığı, Kürtçe şarkı söylenen düğünlerin dahi soruşturma konusu yapıldığı bir ortamda geride kaldı.

Egemen siyasetin başta Kürtler, Aleviler, LGBTİ+'lar, mülteciler/sığınmacılar olmak üzere ötekileştirilen toplumsal gruplara yönelik ayrımcı, ırkçı, fobik ve nefret içerikli söylem ve tutumları endişe verici bir boyut kazandı. Kayseri'de mültecileri hedef alan saldırılar kısa sürede pek çok ile yayıldı, Kayseri başta olmak üzere pek çok ilde çok sayıda mülteci yaşadığı kenti terketmek zorunda kaldı.

Altını çizmek gerekir ki, Dokümantasyon Merkezi'mizin sadece kamuoyuna açıkça yansıyan ve derneğimize ulaşan bilgilerle hazırladığı bu rapor, Türkiye'de yaşanan insan hakları ihlalleri bakımından buzdağının sadece görünen yüzünü oluşturmaktadır.

¹ Bu rapor, basına yansıyan haberler, resmi açıklamalar ve farklı alanlarda çalışan insan hakları örgütleri ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının açıklamalarından derlenen bilgilerle hazırlanmıştır. Bu nedenle burada yer alan verilerin Türkiye'de yaşanan hak ihlallerinin sadece kamuoyuna yansımış sınırlı bir kısmını ortaya koyduğu dikkatten kaçmamalıdır.

Yaşam Hakkı

Türkiye'nin çözümsüz kalan temel sorun alanları, 2024 yılında da yaşam hakkı ihlalleri biçiminde kendini gösterdi. Bir yandan Kürt meselesi kaynaklı çatışma ortamı nedeniyle yaşanan ölümler, diğer yanda işçi cinayetleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden beslenen ve kadınlar ile LGBTİ+'ları hedef alan şiddet... Öte yanda Türkiye'nin otoriterleşmene paralel biçimde artan denetim eksiklikleri ve ihmallerin yol açtığı ölümler ve mültecileri, Alevileri ve Müslüman olmayan inanç gruplarını hedef alan ırkçı/ayırıcı saldırılar...

Bu çerçevede 2024 yılında İHD Dokümantasyon Merkezi'nin tespit edebildiği kadarıyla en az 6094 kişinin yaşam hakkı ihlal edildi, 434 kişi yaralandı.

Silahlı Çatışmalar

Dokümantasyon Merkezimizin basın ve açık kaynaklardan ulaşabildiği kadarıyla 2024 yılında askeri operasyonlar ve silahlı çatışmalarda 10'u sivil en az 3262 kişi yaşamını yitirdi. Yaşamını yitirenlerin 38'inin asker, 1'inin korucu, 1530'unun ise silahlı militan olduğu tespit edildi. Silahlı militanların 39'unun Türkiye sınırları içerisinde, 1491'inin ise Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi (IKBY) sınırları içerisinde² hayatını kaybetti belirlendi.

1579 kişinin ise Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde yürüttüğü askeri operasyonlar sırasında hayatını kaybettiği tespit edildi.³

23'ü asker, 14'ü sivil, 13'ü polis en az 50 kişi de çatışma ve operasyonlar nedeniyle yaralandı.

Ayrıca toplamda 7 sivil doğrudan yasadışı örgüt saldırılarında hayatını kaybetti.

Silah Kullanma Yetkisinin İhlali

Kolluk güçlerinin çeşitli gerekçelerle silah kullanma yetkisini ihlal etmesinden kaynaklanan 15 olayda toplam 9 kişi yaşamını yitirdi, 10 kişi yaralandı. Vakaların 13'ünde polis, 1'er tanesinde ise jandarma ve özel güvenlik görevlileri silah kullanma yetkisinin dışına çıkarak yaşam hakkı ihlaline sebebiyet verdiler.

Silah kullanma yetkisinin ihlal edildiği olayların 5'inde polislerin "dur ihtarına uyulmadığı" gerekçesiyle açtıkları ateş sonucu 3 kişinin hayatını kaybettiği, 5 kişinin ise yaralandığı tespit edildi.

Köy Korucularının Tarafından Yaralananlar

Geçici Köy Korucularının saldırıları sonucu 11'i Bitlis'te, 6'sı Diyarbakır'da, 1'i Ağrı'da olmak toplam 18 kişi yaralandı. Şırnak'ta ise korucuların bir ailenin yayladaki çadırlarını yaktıkları ve bu aileye ait 32 koyunu öldürdükleri iddia edildi.

Sınır Bölgelerinde Ölen ve Yaralananlar

2024 yılında Ege Denizi'ni geçmeye çalışırken en az 11 mülteci hayatını kaybetti, 2 mülteci kayboldu. 1'i çocuk 3 mülteci İran sınırında donarak yaşamını yitirdi. Kendisine konulan HIV+ tanısı rızası dışında

² Bkz. MSB Basın ve Halkla İlişkiler Müşaviri Tuğamiral Zeki Aktürk'ün açıklaması, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/son-bir-haftada-49-terorist-etkisiz-hale-getirildi/3440150>

³ Bkz. MSB Basın ve Halkla İlişkiler Müşaviri Tuğamiral Zeki Aktürk'ün aynı açıklaması.

sosyal medyada paylaşılarak hedef gösterilen M. E. isimli Suriye vatandaşı trans kadın mülteci ise Hatay Cilvegözü Sınır Kapısı'ndan sınır dışı edildikten sonra yaşamını yitirdi.

Gözetiminde Kayıplar/Ölümler

2024 yılında 1'i Geri Gönderme Merkezi'nde işkence şüphesiyle ölen Suriye vatandaşı mülteci, 1'i polis aracından atladığı iddia edilen G.A. olmak üzere en az 3 kişi gözetiminde yaşamını yitirdi. Ölenlerden Serhat Kahyaoğlu'nun gözetimine işkence ve kötü muamele ile alındığı, yapılan otopside de fiziksel şiddet izlerinin tespit edildiği kamuoyuna yansımış, konuyla ilgili soruşturma başlatılmıştı.

Hapishanelerde Ölenler

2024 yılında en az 27 kişi hapishanelerde ya da hastalıkları nedeniyle tahliye edilmelerinin hemen ardından yaşamını yitirdi.

Faili Meçhul Saldırıları

2024 yılında 16 faili meçhul saldırı tespit edildi. Bu saldırılar sonucu en az 4 kişi hayatını kaybetti, en az 9 kişi yaralandı. 7 siyasi parti bürosu ile 2 gazete bürosu faili meçhul saldırıya maruz kalırken, 3 de faili meçhul tehdit olayı yaşandı.

Resmi Hata ve İhmal Sonucu Ölen ve Yaralananlar

Resmi hata ve ihmaller nedeniyle en az 64 olayda 12'si çocuk, 128 kişi yaşamını yitirdi, 266 kişi yaralandı. En az 20 kişi sel, deprem gibi doğa olayları nedeniyle hayatını kaybetti. En az 22 kişi yangınlar, doğalgaz ve karbonmonoksit sızıntısı, ısınmaya çalışırken çıkan yangın vb. nedenler sonucu yaşamını yitirdi.

Kolluk kuvvetlerine veya resmi kullanıma mahsus araçların çarpması sonucu en az 7 kişi hayatını kaybetti. 9 kişi kolluk güçlerinin silah kullanma yetkisini ihlal etmesi nedeniyle yaşamını yitirirken, yaz aylarında serinlemek için girdikleri suda 7'si çocuk, en az 9 kişi hayatını kaybetti.

Polis, Asker, Korucu İntiharları/Şüpheli Ölümleri

2024 yılında en az 7 asker şüpheli bir biçimde öldü/intihar etti. Yine 5 korucu ve 6 polisin ölümünün şüpheli olduğu iddia edildi.

İrkçi/Ayrımcı/Fobik ve Nefret İçerikli Saldırıları Sonucu Ölen/Yaralananlar

2024 yılında basına yansıyan 106 ırkçı/ayrımcı/fobik ve nefret içerikli saldırıda en az 14 kişi hayatını kaybetti, en az 40 kişi yaralandı.

Tespit edilen 65 ırkçı saldırıdan, mültecileri ve başka ülke vatandaşlarını hedef alan 35'inde 2'si çocuk 9 mülteci ve 2'si başka ülke vatandaşı olmak üzere toplamda en az 11 kişi hayatını kaybetti.

30 Haziran 2024 tarihinde Kayseri'de Danişmentgazi Mahallesi'nde Suriyeli mülteci sığınmacı bir kişinin akrabası olan bir çocuğa cinsel istismarda bulunduğu iddiası ile 30 Haziran 2024 tarihinde tutuklanması üzerine kent genelinde başlayan ırkçı ve nefret içerikli saldırılar sonucu mültecilere ait çok sayıda ev, işyeri ve araçları tahrip edildi. Saldırıları nedeniyle 3000'e yakın Suriyeli mültecinin Kayseri'yi terkettiği 24 işletmenin kapandığı belirtildi. Ertesi günlerde çok sayıda kentte de benzer saldırılar yaşandı. Bu saldırılar sonucunda 1 kişi yaşamını yitirdi.

Saldırıların 3'ü Müslüman olmayan inanç gruplarını, 1'i Alevileri hedef alırken, en az 38 saldırı doğrudan veya dolaylı bir biçimde Kürt yurttaşları ya da Kürt kimliğini hedef aldı.

LGBTİ+'ları hedef alan Homofobik/Transfobik 23 saldırıda en az 4 kişi yaşamını yitirdi, 7 kişi yaralandı.

Mayın ve Sahipsiz Patlayıcıların Patlaması Sonucu ölen ve yaralananlar

Diyarbakır, Şırnak ve Hakkari'de 2024 yılında mayın ve sahipsiz patlayıcıların patlaması sonucu 5 olayda 1'i çocuk 3 kişi hayatını kaybederken, 1'i çocuk 4 kişi yaralandı.

Çocukların Yaşam Hakkına Yönelik İhlaller

2024 yılında en az 103 çocuk yaşam hakkının ihlali sonucu hayatını kaybetti. 71 çocuk iş cinayetlerinde hayatını kaybederken, 16 çocuk resmi hata ve ihmaller nedeniyle yaşamını yitirdi. 12 çocuğun ölümü kuşku olarak belirlendi. Irkçı saldırılar sonucu 2, sahipsiz patlayıcılar nedeniyle 2 çocuk yaşamını yitirdi. 3 çocuk ısınmaya çalışırken hayatını kaybetti. 3 çocuk rastgele açılan ateş sonucu ölürken, zırhlı araç çarpması sonucu en az 2 çocuk yaşamını yitirdi. 7 çocuk ise yaz aylarında serinlemek için girdikleri suda can verdi.

Kadın Cinayetleri

Bianet'in Erkek Şiddeti Çetelesine⁴ göre 2024 yılında her gün en az 1 bir kadın toplumsal cinsiyete dayalı şiddet sonucu hayatını kaybetti. 378 kadın katledilirken, 645 kadın yaralandı. En az 315 kadının intihar, yüksekten düşme vb. şekilde gerekçelendirilen ya da sebebi öğrenilemeyen ölümü ise "şüpheli" olarak kaydedildi.

İş Cinayetleri

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin tespitlerine göre⁵ 2024 yılında günde en az 5 işçi çalışırken hayatını kaybetti. Geçtiğimiz yıl 106'sı kadın 1897 işçi iş cinayetlerinde hayatını kaybetti.

Çocuk işçiliğini meşrulaştırdığı için eleştirilere neden olan Milli Eğitim Bakanlığının MESEM (Mesleki Eğitim Merkezi) uygulaması, geçmiş yıllarda ağırlıklı tarımda ve kırsal alanda yaygın görülen çocuk işçi ölümlerinin kentlere ve sanayiye taşımış gözüküyor. 2024 yılında 22'si 14 yaş altı, toplamda en az 71 çocuk iş cinayetlerinde yaşamını yitirdi.

İş cinayetlerinde ölenlerin 94'ü mülteci ve göçmen işçilerdi. İş cinayetlerinde ölen göçmen işçilerin 49'unun Suriye, 13'ünün Afganistan vatandaşı olduğu tespit edildi.

Son yıllarda yaygınlaşan, kurlsız çalışma koşullarıyla dikkat çeken motokuryeliğe ilişkin veriler de dikkat çekti. 2024 yılında motokurye olarak çalışan en az 64 kişi çalışırken yaşamını yitirdi.

⁴ Bkz. *Bianet Erkek Şiddeti Çetelesi*, <https://bianet.org/haber/bianet-erkek-siddeti-videosu-ve-infografigi-yayinda-303666>

⁵ Bkz. 'İç cepheyi sağlamlaştırma' siyasetinin örtmeye çalıştığı gerçeklerden birisi de iş cinayetleri... 2024 yılında en az 1897 işçi iş cinayetlerinde hayatını kaybetti, <https://isigmeclisi.org/21145-ic-cepheyi-saglamlastirma-siyasetinin-ortmeye-calistigi-gerce>

İşkence ve Kötü Muamele

İşkence ve kötü muamelemeye dair 2024 yılında yapılan tespitler, Türkiye’de işkence ve kötü muamelenin sokağa taşan yüzünü bir kez daha gözler önüne serdi. İHD Dokümantasyon Biriminin tespitlerine göre, kolluk güçlerinin müdahale ettiği en az 191 barışçıl toplantı ve gösteride, 27’si çocuk, 46’sı gazeteci en az 2651 kişi işkence ve kötü muameleye maruz bırakılarak gözaltına alındı.

Resmi gözaltı yerlerinde işkence ve kötü muamele

İHD Dokümantasyon Birimi’nin tespitlerine göre ise 2024 yılında 14’ü çocuk, 15’i gazeteci, 101’i mülteci (60’ı Geri Gönderme Merkezleri’nde) en az 501 kişi resmi gözaltı işlemleri sırasında, gözaltı yerlerinde ve diğer resmi tutulma yerlerinde işkence ve kötü muameleye maruz kaldı.

Resmi gözaltı yerleri dışındaki işkence ve kötü muamele

İHD Dokümantasyon Birimi de, 2024 yılında resmi olmayan gözaltı yerlerinde ve gözaltı dışındaki yerlerde 31’i çocuk, 1’i engelli en az 102 kişinin işkence ve diğer kötü muameleye uğradığını tespit etti.

Toplantı ve gösterilerde işkence ve kötü muamele

İHD Dokümantasyon Biriminin tespitlerine göre, kolluk güçlerinin müdahale ettiği en az 191 barışçıl toplantı ve gösteride, 27’si çocuk, 46’sı gazeteci en az 2651 kişi işkence ve kötü muameleye maruz bırakılarak gözaltına alındı.

Newroz etkinliklerine yönelik müdahale ve engellemeler

İstanbul’da Newroz kutlamaları sırasında en az 70 kişi gözaltına alındı. Batman, Diyarbakır ve Mardin’de Newroz kutlamalarına yönelik polis müdahaleleri gerçekleşti. Çok sayıda kişi Newroz etkinliklerindeki kıyafetleri, taşıdıkları flamalar ve attıkları sloganlar, Newroz etkinliklerine yönelik yaptıkları çağrılar veya sosyal medya paylaşımları gerekçesiyle gözaltına alındı. Newroz kutlamaları sırasında Türkiye genelinde 65’i çocuk, en az 613 kişi gözaltına alındı, 6’sı İzmir’deki Newroz mitingi gerekçesiyle olmak üzere toplamda en az 8 kişi tutuklandı.

1 Mayıs etkinliklerine yönelik müdahale ve engellemeler

1 Mayıs İşçi Sınıfının Birlik Dayanışma ve Mücadele Günü etkinlikleriyle ilişkili olarak, İstanbul’da en az 259, Tunceli’de en az 4, Maraş’ta en az 3, Aydın’da en az 2 kişi olmak üzere, Türkiye genelinde toplam 268 kişi gözaltına alındı. 49’u tutuklandı, 28’i adli kontrol şartıyla olmak üzere 210 kişi serbest bırakıldı.

Onur Ayı etkinliklerine müdahale ve engellemeler

Onur Ayı Kapsamında yapılmak istenen barışçıl gösterilere yönelik polis müdahaleleri sonucu Eskişehir’de 10, İstanbul’da ise 13 kişi olmak üzere, toplamda en az 23 kişi gözaltına alındı. Mahkemeye çıkarılanlardan 5 kişi hakkında adli kontrol tedbiri uygulandı.

31 Mart Yerel Seçimleri

31 Mart 2024 Yerel Seçimlerinin ardından çoğunluğu DEM Parti'nin kazandığı il ve ilçeler olmak üzere pek çok kentte seçim kutlamalarına yönelik sert polis müdahaleleri gerçekleşti. Çok sayıda kişi polisin fiziksel şiddetine maruz kaldı.

Van Büyükşehir Belediyesi'ne ilişkin mazbata krizi nedeniyle protestolara Van başta olmak üzere pek çok ilde polis müdahale etti, çok sayıda kişi işkence ve kötü muamele ile gözaltına alındı.

Çeşitli belediyelere kayyum atanmasına yönelik protestolarda başta İstanbul, Mardin, Urfa ve Batman olmak pek çok kentte polis şiddeti sokaklara taşdı.

Ajanlaştırma, kaçırılma, tehdit

Elde edilebilen bilgilere göre 2024 yılı içinde 7'si gazeteci, 2'si meslek örgütü/baro yöneticisi, 2'si insan hakları savunucusu en az 38 kişinin ajanlaştırma, kaçırılma ve tehdide maruz kaldığı tespit edildi. Ağrı'da daha önce giydiği yöresel kıyafetler nedeniyle askerlerce tehdit edildiği ve kendisine ajanlık dayatmasında bulunduğu iddia edilen bir kişi de askeri bir noktaya yakın bir yerde ateşli silahla vurulmuş olarak bulundu.

Almanya'da yaşayan D.Ç.'nin "Türk devleti adına" telefon ettiğini iddia eden kişiler tarafından tehdit edildiği ve ajanlık dayatmasına maruz kaldığı belirlendi.

Tunceli'de bir öğrencinin polislerin ajanlık dayatmasına maruz kaldığı, bunu reddetmesi üzerine kaldığı KYK yurdunun yönetimi tarafından 1 ay yurttan uzaklaştırıldığı iddia edildi. İstanbul'da F.T. isimli bir öğrencinin de evinin önünde bekleyen ve kendilerini "istihbarat görevlisi" olarak tanıtan kişilerce tehdit edildiği öğrenildi.

Hapishanelerde işkence ve kötü muamele

İHD Dokümantasyon Birimi, 2024 yılında hapishanelerde işkence ve kötü muamele niteliğinde 223 durum tespit etti. Bu durumlardan en az 660 mahpusun doğrudan etkilendiği; ayrıca en az 1176 kişinin hapishanede verilen yemek nedeniyle zehirlendiğini tespit edildi.

Hapishanelerde şüpheli ölümler

İHD Hapishane Komisyonu'nun tespit edebildiği kadarıyla 2024 yılında hapishanelerde 13'ü intihar olarak kayıtlara geçen, en az 20 şüpheli ölüm yaşandı. Yine komisyonun tespitlerine göre 1 mahpus yanma, 1 mahpusta hapishanede yaşanan kaza sonucu yaşamını yitirdi.

İnsan Hakları Derneği Üye ve Yöneticilerine Yönelik Baskılar

2024 yılında en az 3 İHD üyesi (Nimet Tanrıkulu, Şüheda Ronahi Çiftçi, Hatice Onaran) tutuklandı, bir İHD üyesi gözaltına alınmasının ardından ev hapsi tedbiriyle serbest bırakıldı. Şüheda Ronahi Çiftçi, serbest bırakılmasının hemen ardından tekrar tutuklandı. İHD Eş Genel Başkanı Av. Eren Keskin'in de aralarında bulunduğu en az 15 İHD üyesi ve yöneticisi çeşitli davalarda yargılandı. En az 8 İHD üyesi haklarında açılan soruşturmalar gerekçesiyle ya da katıldıkları barışçıl gösterilere yönelik polis müdahaleleri sırasında gözaltına alındı. İHD İzmir Şube Başkanı Av. Zilan Gümüş'ün kolluk güçlerinin takip ve tehditlerine maruz kaldığı belirlendi.

Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği

2024 yılında en az 4911 kişi keyfi bir biçimde gözaltına altında, 611 kişi de keyfi biçimde tutuklandı.

Bu dönemde 206 gazeteci keyfi biçimde gözaltına alındı, 14'ü hakkında tutuklama kararı verildi. Halen 21 gazeteci cezaevlerinde bulunuyor.

Çoğunluğu DEM Parti ve HDP üyesi 500'ü aşkın kişi gözaltına alındı. 6 belediye başkanı ve belediye meclisi üyesi keyfi biçimde gözaltına alındı, 1'i CHP'li, 1'i DEM Partili 2 belediye başkanı tutuklandı.

Hakkari'nin DEM Partili Belediye Başkanı Mehmet Sıddık Akış, 2014 yılında hakkında açılan 'Silahlı terör örgütünü yönetmek', 'Silahlı terör örgütüne üye olmak' ve 'Örgüt propagandası yapmak' suçlarından yargılandığı dava sonucunda 19 yıl 6 ay hapis cezası ile cezalandırıldı. Akış, neredeyse kararlar eş zamanlı olarak görevden uzaklaştırılarak yerine kayyım atandı.

İstanbul'un Esenyurt ilçesinin CHP'li Belediye Başkanı Prof. Dr. Ahmet Özer ise 30 Ekim 2024 tarihinde "PKK/KCK terör örgütünün mensup ve faaliyetlerinin tespit edilmesine yönelik yürütülen soruşturmalar kapsamında" gözaltına alınmasının ardından tutuklandı.

Kayıplar/Kaçırılma İddiaları

Kayıp kişiler Gülistan Doku, Yusuf Bilge Tunç ve Hürmüz Diril'in akıbeti 2024 yılında da öğrenilemedi. Gülistan Doku'dan 5 Ocak 2020 tarihinden, Tunç'tan 6 Ağustos 2019 tarihinden, Diril'den ise 7 Ocak 2020 tarihinden bu yana haber alınamıyor.

Daha önce tehditler aldığı belirtilen Suriye vatandaşı Ali Veli'den Erzurum L Tipi Cezaevi'nden çıktıktan sonra uzun süre haber alınamadı. Kişinin geri gönderme merkezine götürüldüğü iddia edilse de, hangi geri gönderme merkezinde olduğu konusunda ailesine bilgi verilmedi. Ancak ilerleyen dönemde ailesi Veli'nin hapishaneden çıktıktan sonra resmi görevliler tarafından Suriye'de MİT ile irtibatlı bir gruba teslim edildiğini, kişinin burada zorla alıkonulup işkence ve kötü muameleye maruz bırakıldığını ve ardından ailenin ödediği fidye karşılığında serbest bırakıldığını iddia etti. Konuyla ilgili İHD suç duyurusunda bulunurken, Mardin Cumhuriyet Başsavcılığı'nın "İşkence ülke sınırları dışında gerçekleşti" gerekçesiyle "kovuşturmaya yer yok" kararı vermesi eleştiri konusu oldu.

Mardin'in Nusaybin ilçesinde 9 Temmuz 2024 tarihinde Jandarmanın ev baskını sırasında bir kadını gözaltı kararı olmadan zorla alıkoyduğu ve saatler boyunca bir araçta beklettiği iddia edildi.

2023 yılı Newroz kutlamaları sonrası bir çocuğun kaçırılıp işkence ve kötü muamele görmesi ile ilgili davada yargılanan biri emniyet amiri 5 polis hakkında 8'er yıl hapis ve 4.500₺ para cezası verildi.

Soruşturma ve Davalar

2024 yılında basına yansıdığı kadarıyla düşünce, ifade, basın, örgütlenme ve barışçı gösteri özgürlüğünü kullanan yüzlerce kişi hakkında en az 260 soruşturma başlatıldı.

Yine aynı özgürlüğünü kullanan kişiler hakkında en az 355 dava açıldı, daha önceden açılan 519 davaya devam edildi, süren 219 dava ise sonuçlandı.

İfade Özgürlüğüne Yönelik İhlaller

2024 yılında Türkiye genelinde 24 ilde toplamda 458 gün her türlü eylem ve etkinlik valilik/kaymakamlık kararlarıyla yasaklandı. Van'da toplamda 61 gün, Batman'da ise toplam 60 gün her türlü eylem ve etkinlik yasaklandı.

2024 yılında en az 313 barışçıl toplantı ve gösteriye kolluk güçleri müdahale etti. Bu müdahaleler sırasında ve sonrasında çoğunluğu işkence ve kötü muameleye maruz bırakılarak, en az 1811 kişi gözaltına alındı, 40 kişi yaralandı. Barışçıl gösteriler nedeniyle en az 8 soruşturma ve 82 dava açıldı. En az 5 yayın ve 10 kitap toplatıldı/yasaklandı. En az 201 haberle ilgili çok sayıda haber sitesine erişim engeli getirildi. 1 gazete binasına baskın düzenlendi.

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) üyesi İlhan Taşçı'nın aktardığı bilgilere göre, 2024 yılında kurul 46 TV ve radyo kanalına toplamda 81 milyon 500 bin TL'lik idari para cezası uyguladı. Taşçı'nın raporuna göre, iktidara yakın kanallara verilen 4 karar ile toplamda 18 milyon 450 bin TL'lik ceza verilirken, iktidara eleştirel yaklaşan kanallara 42 kararla toplamda 63 milyon 50 bin TL'lik ceza verildi.

7 radyo/TV'nin lisansı iptal edildi. 30 yılı aşkın süredir yayın yapan Açık Radyo'nun lisansı, radyoda bir konunun kullandığı ifadeler gerekçe gösterilerek verilen cezalar sonucu RTÜK tarafından iptal edildi. RTÜK, 6 kez uyarı kararı alırken, 4 yayın hakkında katalogdan çıkarma, 5 kez program durdurma cezası, 5 kez geçici yayın durdurma cezası ve 78 internet içeriğinin çıkarılması/erişiminin engellenmesi kararı aldı.

En az 24 konser, belgesel gösterimi, festival, sergi vb. kültürel etkinlik yasaklandı, en az 40 etkinlik çeşitli biçimlerde engellendi.

Siyasi parti büroları ve stantlarına yönelik 29 baskın ve saldırı düzenlendi. 8 dernek/vakıf ile 3 sendika/meslek örgütü baskı ve yargısal tacize maruz bırakıldı.

Basına yansıdığı en az 11 kişi hakkında sokak röportajlarında kullandıkları ifadeler nedeniyle soruşturma başlatıldı, 4 kişi gözaltına alındı, 2 kişi tutuklandı.

Sosyal medya paylaşımları gerekçesiyle en az 1.607 kişi hakkında soruşturma açıldı, 738 kişi gözaltına alındı, 127 kişi tutuklandı.

Cumhurbaşkanı'na hakaret suçlamasıyla basından takip edilebildiği kadarıyla en az 3 kişi tutuklandı. En az 30 kişi TCK 301. Madde'den hakim karşısına çıktı, 15'i hakkında beraat kararı verilirken 11 hakkında ceza kararları çıktı. Kamuoyunda tartışmalara yol açan Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma (Dezenformasyon Yasası) kapsamında en az 72 hakkında soruşturma açılırken, en az 31 kişi gözaltına alındı, en az 4 kişi tutuklandı.

Düğünlerde, sokakta Kürtçe şarkılar eşliğinde halay çekenlere açılan soruşturmalar sonucunda aralarında müzisyenlerin de olduğu toplam 48 kişi 'örgüt propagandası yapma' gerekçesiyle gözaltına alındı, 30'u tutuklandı.

HAPİSHANELER

İHD Dokümantasyon Merkezi, hapisanelerde en az 20 kişinin şüpheli bir biçimde öldüğünü, en az 34 kişinin tahliyesinin keyfi idari kararlarla ertelendiğini, işkence ve kötü muamele niteliğinde 223 durum tespit etti. Bu durumlardan en az 660 mahpusun doğrudan etkilendi, diğerlerinde ise birden çok kişinin işkence ve kötü muamele niteliğinde uygulamalara maruz kaldığı tespit edildi. Çok sayıda hapisanede mahpusların kalabalıktan dolayı barınma sorunları yaşadığı, ısınma, beslenme ve temiz su konusunda birçok hapisanede sorunlar yaşandığı tespit edildi.

En az 1176 kişinin hapisanede verilen yemek nedeniyle zehirlendiğini tespit etmiştir.

En az 13 kişi hapisanede çıplak arama dayatmasına maruz kaldığını belirtti. Hapishane koşullarına ya da başka siyasal taleplere ilişkin eylem yapan mahpuslar başta olmak üzere, çok sayıda mahpusun başta iletişim ve haberleşme hakkı olmak üzere birçok hakkının ihlal edildiği, keyfi idari cezalarla karşı karşıya kaldığı, birçok hapisanede mahpusların hastane sevklerinin ertelenmesi ve ilaçlarının verilmemesi gibi sağlığa erişim hakkına ilişkin ihlalle maruz kaldığı belirlendi. Telefon görüşmelerinde ve mektuplarda Kürtçe ifadeler kullanılmasının engellendiği en az 4 durum tespit edildi.

İmralı Cezaevi'nde tutulan Abdullah Öcalan ve beraberindeki mahpusların avukatları ve ailelerinin mahpuslarla görüşme talepleri defalarca reddedilerek fiili bir tecrit durumu yaşatıldı.

2024 Yılı Türkiye Hapishanelerinde Hak İzleme Raporu'nda (<https://www.ihd.org.tr/2024-yili-turkiye-hapishanelerinde-hak-izleme-raporu/>) tespit edilebildiği kadarıyla, Türkiye hapishanelerinde halen 335'i ağır hasta olmak üzere toplam 1412 hasta mahpus bulunuyor. 2024 yılında hapishanelerde en az 3261 Haberleşme Hakkı İhlali yaşanırken, 476 keyfi disiplin cezası uygulandı. 855 mahpus iradeleri dışında ailelerine en uzak hapishanelere sevk edildi. Gerek genel sorunların gerekse başta İmralı F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda süregelen tecridin sonlandırılması ve Kürt meselesine demokratik çözüm talebiyle ülke genelinde farklı hapishanelerde tutulan birçok mahpus, 27 Kasım 2023 tarihinde, süreli dönüşümlü açlık grevi eylemlerine başladıklarını duyurdu. 4 Nisan 2024 itibari ile açlık grevine son vererek eylem biçimi "telefon görüşüne çıkmama, mahkemelere çıkmama ve aile görüşlerine çıkmama" şekline dönüştürüldü. Basın yoluyla edinilen bilgilere göre mahpuslar tarafından bu eylem biçimi de 3 Temmuz 2024 tarihinde sonlandırıldı. İHD'nin açlık grevinin başlamasından bugüne kadar tespit edebildiği kadarıyla 91 hapisanede en az 1997 mahpus açlık grevi eylemi yaptı. Açlık grevleri en az 5 en fazla 15'er günlük periyotlarla gerçekleştirildi. Tespit edilebildiği kadarıyla bunun dışında 157 mahpus maruz kaldıkları hak ihlallerinin sonlandırılması için açlık grevi eylemi yaptılar.

Örgütlenme Özgürlüğü ve Seçim Güvenliği

Kamuoyunda Gezi Davası diye bilinen dava kapsamında hapis cezası verilen ve halen tutuklu bulunan TİP Hatay Milletvekili Atalay'ın milletvekilliğinin düşürülmesinin "yok hükmünde" olduğuna ilişkin Anayasa Mahkemesi kararı 1 Ağustos 2024 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmasına rağmen Atalay'ın milletvekilliği TBMM'de iade edilmedi. Konuyla ilgili 16 Ağustos 2024 tarihinde TBMM'de yapılan oturumda AKP'li Milletvekili Alpay Özalan, TİP Milletvekili Ahmet Şık'a saldırdı. Oturum boyunca yaşanan gerginlikte DEM Parti Grup Başkanvekili Gülistan Kılıç Koçyiğit de yaralandı.

2024 yılında çoğunluğu muhalefet partileri milletvekilleri hakkında toplam 80 fezleke TBMM'ye gönderildi. CHP Genel Başkanı ve DEM Parti Eş Genel Başkanları Tuncer Bakırhan ve Tülay Hatimoğulları da haklarında fezleke gönderilen isimler arasında yer aldı.

Hakkari Belediye Başkanı Mehmet Sıddık Akış (DEM Parti) ve Esenyurt Belediye Başkanı Prof. Dr. Ahmet Özer (CHP) tutuklandı. 3 Haziran 2024 tarihinde Hakkari Belediye Başkanı Akış görevden alınarak yerine kayyum atandı. 30 Ekim 2024 tarihinde Esenyurt Belediye Başkanı Prof. Dr. Ahmet Özer görevden alınarak yerine kayyum atandı. 4 Kasım günü ise Mardin Büyükşehir Belediyesi Eş Başkanı Ahmet Türk, Batman Belediye Eş Başkanı Gülistan Sönük ve Halfeti Belediyesi Eş Başkanı Mehmet Karayılan görevden alınarak yerlerine kayyumlar atandı. 22 Kasım 2024 tarihinde DEM Parti'li

Tunceli Belediye Başkanı Cevdet Konak ile Ovacık Belediye Başkanı CHP'li Mustafa Sarıg l görevden alındı ve yerlerine kayyum atandı. 29 Kasım 2024 tarihinde ise Van Bahçesaray Belediye Başkanı Ayvaz Hazır görevden alınarak yerine kayyum atandı. 2024 yılında toplamda 1'i büyükşehir belediyesi, 4'i il belediyesi olmak üzere toplam 8 belediyeye kayyum atandı.

Aralarında HDP'nin eski E  Genel Başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Y ksekda 'ın da olduğu HDP'li çok sayıda siyasetçinin yargılandığı Kobane Davası 16 Mayıs 2024 tarihinde sonuçlandı. 12 sanığın beraatine karar verilen duruşmada, 24 sanığa mahkumiyet kararı verildi. Demirtaş hakkında 42 yıl hapis, Y ksekda  hakkında ise 32 yıl 9 ay hapis cezası veren mahkeme, G ltan Kışanak, Sebahat Tuncel, Emine Ayna hakkında 12 er yıl, Ahmet Türk hakkında 10 yıl, Alp Altınörs hakkında 18 yıl hapis cezasına hükmetti. Hakkında ceza kararı verilen sanıkların bir kısmı, hapiste yattıkları süre dikkate alınarak tahliye edildi.

En az 3 dernek hakkında kapatma davası görüldü. 1 derne e kayyum atandı.

 nsan Hakları Derneği
Dokümantasyon Merkezi
Kasım 2025

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD) 2024 YILI İNSAN HAKLARI İHLALLERİ BİLANÇOSU

		ÖLÜ	YARALI		
YAŞAM HAKKI	Silahlı Çatışmalar	3262	50	10 sivil, 38 asker, 1 korucu, 1530 silahlı militan yaşamını yitirdi.	39 militan Türkiye sınırları içinde, 1491 militan IKBY sınırları içinde hayatını kaybetti. Ayrıca 1579 kişi Suriye'deki operasyonlarda yaşamını yitirdi.*
	Silah Kullanma Yetkisinin İhlali	9	10	13 olayda polis, 1'er olayda Jandarma ve özel güvenlik görevlileri sorumlu.	
	Köy Korucuları Tarafından Yaralananlar	-	18	11'i Bitlis, 6'sı Diyarbakır, 1'i Ağrı'da toplam 18 kişi yaralandı.	Şırnak'ta korucuların bir ailenin yayladaki çadırını yaktığı ve 32 koyunu hayatını kaybettirdiği iddia edildi.
	Sınır Bölgelerinde Ölen ve Yaralananlar	15		11 mülteci Ege Denizi'nde boğularak, 1'i çocuk 3 mülteci İran sınırında donarak yaşamını yitirdi.	2 mülteci Ege Denizi'nde kayboldu. 1 trans kadın mülteci sınır dışı edildikten sonra hayatını kaybetti.
	Resmi Hata ve İhmal Sonucu	128	266	64 olay, 12'si çocuk	20 kişi deprem/ sel gibi doğa olayları sonrası, 22 kişi yangın/ gaz sızıntısı nedeniyle, 7 kişi resmi araçların çarpması sonucu, 9 kişi suda boğularak hayatını kaybetti.

	Gözetiminde Kayıplar/Ölümler	3		1 kişi Geri Gönderme Merkezi'nde gördüğü işkence ve kötü muamele sonucu hayatını kaybetti.	Serhat Kahyaoğlu'nun gözetiminde işkence ve kötü muamele gördüğüne ilişkin tanıklar var, otopside fiziksel şiddet izleri tespit edildi.
	Hapishanelerde Ölenler	27		Hastalıkları nedeniyle tahliye edilmelerinin hemen ardından ölenler dahil 27 kişi hapishanelerde maruz kaldıkları hak ihlalleri sonucu ya da şüpheli biçimde yaşamını yitirdi.	
	Faili Meçhul Saldırıları	4	9	16 saldırı yaşandı.	7 siyasi parti bürosu, 2 gazete bürosu saldırıya uğradı. 3 faili meçhul tehdit olayı yaşandı.
	Polis, Asker, Korucu İntiharları/ Şüpheli Ölümleri	18	-	7 asker, 5 korucu ve 6 polisin ölümü şüpheli olarak belirlendi.	
	İrkçi/Ayrımcı/Fobik ve Nefret İçerikli Saldırıları	14	40	106 saldırı yaşandı.	35 saldırıda 11 mülteci ve başka ülke vatandaşı hayatını kaybetti. 23 homofobik/transfobik saldırıda 4 kişi yaşamını yitirdi, 7 kişi yaralandı.
	Mayın ve Sahipsiz Patlayıcılar	3	4	5 olayda, 1 çocuk yaşamını yitirdi, 1 çocuk yaralandı.	Olaylar Diyarbakır, Şırnak ve Hakkari'de gerçekleşti.
	Çocukların Yaşam Hakkı İhlalleri	103	-	71 çocuk iş cinayetlerinde hayatını kaybetti	16 çocuk resmi hata/ihmal, 12 çocuk kuşku ölüm, 7 çocuk serinlemek için girdiği suda boğularak yaşamını yitirdi.
	Kadın Cinayetleri**	378	645	315 "şüpheli" ölüm	Bianet Erkek Şiddeti Çetelesine göre her gün en az 1 kadın katledildi.

	İş Cinayetleri***	1897	İş cinayetlerinde ölenlerin 106'sı kadın, 71'i çocuk (22'si 14 yaş altı), 94'ü mülteci/göçmen.	Günde en az 5 işçi yaşamını yitirdi. 64 motokurye çalışırken hayatını kaybetti. MESEM uygulaması çocuk işçi ölümlerini artırdı.
TOPLAM YAŞAM HAKKI İHLALİ		6094	434	
İŞKENCE ve KÖTÜ MUAMELE			MARUZ KALANLARIN SAYISI	
	Resmi gözaltı yerlerinde	501 kişi	14'ü çocuk, 15'i gazeteci, 101'i mülteci (60'ı Geri Gönderme Merkezleri'nde)	
	Resmi gözaltı yerleri dışında	102 kişi	31'i çocuk, 1'i engelli	
	Toplantı ve gösterilerde	2651 kişi	191 barışçıl toplantı/gösteriye müdahale. 27'si çocuk, 46'sı gazeteci	
	Newroz etkinliklerine müdahale	613 gözaltı, 8 tutuklama	65'i çocuk. 6'sı İzmir Newroz mitingi gerekçesiyle	
	1 Mayıs etkinliklerine müdahale	268 gözaltı, 49 tutuklama	259'u İstanbul'da, 210 kişi serbest bırakıldı (28'i adli kontrol şartıyla)	
	Onur Ayı etkinliklerine müdahale	23 gözaltı	10'u Eskişehir, 13'ü İstanbul. 5 kişi hakkında adli kontrol	
	31 Mart Yerel Seçimleri	Seçim kutlamaları, Van'da mazbata krizinin ardından gerçekleşen protestolar ve kayyum protestolarında polis şiddeti sokağa taşıtı.		

	Ajanlaştırma, kaçıırılma, tehdit	38 kişi	7'si gazeteci, 2'si meslek örgütü/baro yöneticisi, 2'si insan hakları savunucusu
	Hapishanelerde işkence ve kötü muamele	660 mahpus, 1176 kişi zehirlendi	223 durum tespit edildi. Yemek zehirlenmesi, çıplak arama dayatması, keyfi cezalar
	Hapishanelerde şüpheli ölümler	13'ü intihar olarak kayıtlara geçen en az 20 şüpheli ölüm yaşandı.	1 mahpus yanma, 1 mahpusta cezaevinde yaşanan kaza sonucu hayatını kaybetti.
İNSAN HAKLARI DERNEĞİ ÜYE VE YÖNETİCİLERİNE BASKILAR		3 tutuklama, 15 yargılama, 8 gözaltı.	Nimet Tanrıkulu, şüheda Ronahi Çiftçi, Hatice Onaran tutuklandı. Eren Keskin dahil 15 kişi yargılandı. İzmir şube Başkanı Av. Zilan Gümüş takip/tehdide maruz kaldı.
Kİşi ÖZGÜRLÜĞÜ ve GÜVENLİĞİ			
Keyfi gözaltı ve tutuklama		4911 gözaltı, 611 tutuklama	206 gazeteci gözaltına alındı (14 tutuklandı, 21 gazeteci halen cezaevinde). 500+ DEM Parti/HDP üyesi gözaltında

Belediye başkanları		6 gözaltı, 2 tutuklama	Hakkari Belediye Başkanı Mehmet Sıddık Akış (DEM) 19.5 yıl hapis. Esenyurt Belediye Başkanı Prof. Dr. Ahmet Özer (CHP) tutuklandı	
Kayıplar/Kaçırılma İddiaları		3 kayıp (devam ediyor)	Gülistan Doku (5 Ocak 2020), Yusuf Bilge Tunç (6 Ağustos 2019), Hürmüz Diril (7 Ocak 2020). Ali Veli vakası: Suriye'de MİT'le irtibatlı gruba teslim edilme iddiası	
SORUŞTURMA ve DAVALAR		Düşünce, ifade, basın, örgütlenme ve barışçıl gösteri özgürlüğünü kullanan kişiler hakkında 260 soruşturma ve 355 yeni dava açıldı, 519 dava devam etti, 219 dava sonuçlandı.		
İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNE İHLALLER				
	Eylem ve etkinlik yasakları		24 ilde 458 gün yasak	Van'da 61 gün, Batman'da 60 gün yasak
	Toplantı ve gösterilere müdahale		313 müdahale, 1811 gözaltı, 8 soruşturma, 82 dava	-
	Basın ve yayın yasakları		5 yayın, 10 kitap, 201 haber sitesi erişim engeli, 1 gazete baskını	7 radyo/TV lisansı iptal edildi (Açık Radyo dahil)
	RTÜK cezaları		46 kanal, 81.5 milyon TL ceza	İktidar yanlısı kanallara 18.45 milyon TL, muhalif kanallara 63.05 milyon TL ceza
	Kültürel etkinlik yasakları/engelleri		24 yasak, 40 engelleme	Konser, belgesel, festival, sergi vb.

	Parti/sivil toplum baskıları			29 baskın/saldırı, 11 sivil toplum baskısı	8 dernek/vakıf, 3 sendika/ meslek örgütü
	Sosyal medya			1607 soruşturma, 738 gözaltı, 127 tutuklama	11 kişi sokak röportajı nedeniyle soruşturuldu
	Cumhurbaşkanı'na hakaret/TCK 301/ Dezenformasyon			3 tutuklama, 30 kişi TCK 301, 72 soruşturma (31 gözaltı, 4 tutuklama)	Dezenformasyon Yasası kapsamında
	HAPİSHANELER****	20 şüpheli ölüm		1412 hasta mahpus (335 ağır hasta)	3261 haberleşme hakkı ihlali, 476 keyfi disiplin cezası, 855 mahpus iareadeleri dışında ailelerine en uzak hapishanelere sevk edildi
	Açlık grevleri			91 hapishanede 1997 mahpus (27 Kasım 2023 - 3 Temmuz 2024)	157 mahpus da ayrıca hak ihlallerine karşı açlık grevi yaptı.
ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ ve SİYASAL HAKLAR					
	Tutuklu Milletvekili: 1 (Can Atalay)	Milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması talebiyle hazırlanan 80 fezleke TBMM'ye gönderildi.			
	Kayyum atamaları			8 belediye (1 büyükşehir, 4 il belediyesi)	Hakkari, Esenyurt, Mardin, Batman, Halfeti, Tunceli, Ovacık, Van Bahçesaray. 2 belediye başkanı tutuklandı (Mehmet Sıddık Akış, Ahmet Özer)

	Kobane Davası	24 mahkumiyet, 12 beraat	Demirtaş 42 yıl, Yüksekdağ 32 yıl 9 ay, Kışanak/Tuncel/ Ayna 12'şer yıl, Türk 10 yıl, Altınörs 18 yıl hapis. Bir kısım sanık tahliye edildi
	Dernek kapatma davaları	3 dernek hakkında kapatma davaları görüldü, 1 derneğe kayyum atandı.	